

حکومه تی هه ریمی کوردستان - عێراق
وهزاره تی پهروه ده
به رێوه به رایه تی گشتی پرۆگرام و چاپه مه نییه کان

خویندنی کوردی

قۆناغی بنه رته تی - پۆلی دووهم

وه رزی دووهم

کوردی (٢٧٢٤)

زاینی (٢٠٢٤)

کۆچی (١٤٤٥)

چاپی چواره م

یه که م لیژنه ی زانستی
بۆ پیدچونه وه و بژارکردن / ۲۰۲۴

چیمه ن کریم همه امین
ناهده رحمان ابراهیم
هه لمه ت انور عمر
هیمن کاک حسین
رهشید مصطفی عبدالله

وانه ده نگیه کان

ئاواز پرووف فارس
زومه یران حکیم عبدالله

لیژنه ی دانان

صادق احمد عثمان
عه بدوللا حه سه ن قادر
خه لیل حه مه ده ته مین خضر
به ناز عه بدولکه ریم محه مه د
نه مام جلال رشید
هیدایه ت ته حمه د که ریم
ئه سه ده عه زیز محه مه د
خه نده خالد ئیسماعیل
گولنار حه مه ته مین عه زیز
سه لیم عه لی عومه ر
ئه ژین سالح ته حمه د
محه مه د وه یسی محه مه د

هه لسه نگانده ی زانستی : د. صباح رشید قادر - د. ابراهیم قادر محمد

هه لسه نگانده ی دهرونزانی : یوسف عثمان حمد

سه رپه رشتی زانستی چاپ : چیمه ن کریم همه امین - ناهدیه رحمان ابراهیم

نه خشه سازی : ئارینی کوردی

سه رپه رشتی هونه ریی چاپ : خالد سلیم محمود

نیگاره کانی ناوه پروک : ئاریان عبدالخالق سه رسام

تابلو و نه خشه سازی بهرگ : ئارینی کوردی

ناو:
پۆل:
قوتابخانه:
سالى خويىندن:

پیشه کی

زمان سیستهمیکه بۆ په یوه نډیکردن و ئاخوتن و تیگه یشتن، که گوزارشت له هزر و ناخی مروّف دهکات. زمانی دایک زمانیکه منډال له خیزان و دهو روبره و هرده گیریت، له قوتابخانه ش گه شه ی پیده دریت و ورده ورده له زمانی قسه کردن و گفتوگو کردن به ره و زمانی خویندن و نوسین ده چیت.

گرنگیدان به خویندن به گشتی و زمانی دایک (زمانی کوردی) به تاییه تی گرنگیدانه به (هه بوون، میژو، که لتور، پړوشنیری، نه ته وه و نیشتمان)، هر له دهروازه ی بیرکردنه وه و پیوستی پرۆگرامی خویندنی زمان و شانیه شانی پرۆگرامی بابه ته کانی تر پیوستی به گوړین و نو یکردنه وه هه یه. له بهرته وه ی ژیان له پیشکه وتن دایه، بۆیه ژینگه ی منډال و هه ز و پیوستییه کانی، خویندنی زمانه که مان به ئاراسته تازه کان و فیربون به ستانداردی جیهانی ده بات، که ده میکه له زمانه کانی تری خویندن پیاده کراوه.

له م کتیبه ی (خویندن کوردی) پۆلی دووه می قونای بنه پرتیدا، که دریزه پیده ری کتیبی (خویندن کوردی) پۆلی یه که می بنه پرتییه، به پیی پیوانه یی (ستاندارد) بنه مای پرۆگرامی نویی خویندنی زمان دانراوه و مامۆستا ئاراسته کار و رینمایکاره و قوتابی چه قی پرۆسه که یه، به وردی کار بۆ جیبه جیکردنی هر چوار کارامه ییه کانی زمان (بیستن و تیگه یشتن، ئاخوتن، خویندنه وه و نوسین) کراوه و زانیاری و به ها و چالاکییه کان به شیوه یه ک دراونه ته قوتابی، که ئاره زو و پالنه ری خوشه ویستی بۆ بابه ته که لا دروست بییت، ئه مه ش له پرۆگرامی پیشو به ریزه یه کی که متر بایه خی پیدرابو.

له م شیوه نوییه ی پرۆگرامی زمان، له پال فیربون و فیبرکردندا بایه خی زۆر به بنیادنانی که سایه تییه کی سه رکه وتو و متمانه به خوبوی قوتابی دراوه، تا کو له ئاینده دا بتوانیت به شیوه یه کی راسته وخۆ له ژیان پوژانه ی سودی لیوه ربگریت.

هیچ کاریک بی که م کوپی ناییت، ئیوه که ئه م بابه ته ده لینه وه وه ک پسپوری زمانی کوردی زیاتر هه ست به گرفت و که موکوپییه کانی پرۆگرامه کان ده که ن وا چاکه له ئاینده هر گرفت و که موکوپییه ک ئه و پرۆگرامه ده رکه وت به راپوړتیک له کو تایی سال ئاگادارمان بکه نه وه بۆ ئه وه ی له چاپه کانی داهاتو گه شه ی زیاتر به پرۆگرامه که به مین.

لیژنه ی ناماده کاری پرۆگرام

نەخشەى دانانى كتيبي خویندنى كوردى

پۆلى دووھەمى بنەپەرتى

وهرزى دووھەم

ئامانچ	چالاکىيەکان	بابەتەکان
	(كۆمەلەپەتە)	يەكەى پيىنچەم
* ھەستى بەرپرسىيارىيەتى * ھاوکارىكىردن * خۆشەويستى ئەندامانى خيزان * يارىنەكىردن بە ھەندى كەلوپەل * پاشەكەوتكىردن	* خویندەنەوہ - ھاوواتاكان - گفتوگۆكىردن * نوسىنى پيىت و گۆكىردنى دەنگ - كاتژمير * ناساندنى پاشگىرى (مەوہ) - ناساندنى ھاوہلكار * جىناوى لكاوى (ئەو-ى) - دروستكىردنى رستەى گەورە * جواننوسى - رينوس - ئامۆژگارى (ھاوكارى)	خيزانەكەم
* خۆشەويستى خيزان * شانازىكىردن و ريزگرتن لە دايبابان * دلسۆزى بۆ نيشتمان	* خویندەنەوہ - راقەكىردن - ئەزبەركىردن	بۆ باوكم (شيعر)
* مافەكانى دەناسيىت * داواكىردنى مافەكانى * يەكسانى * گرنگيدان بە مرؤفى خاومن پيدايوستى تايبەت	* خویندەنەوہ - ھاوواتاكان - گفتوگۆكىردن * جياكىردنەوہى رستەى چەوت و دروست - دۆزىنەوہى وشە * تەواوكىردنى گرى - دژواتاكان * ناساندنى ھاوہلناو - ريكخستى رستە * جواننوسى - رينوس - ئامۆژگارى (ژيرى)	جەژنى مندالان و ئاواتەكانيان
	(سروشەت)	يەكەى شەشەم
* تايبەتمەندىيەكانى ژيانى گوند * ھەستكىردن بە جوانى سروشەت * گرنگى زەوى بۆ مرؤف * زانىيارى دەربارەى ھەندى خواردن	* خویندەنەوہ - ھاوواتاكان - گفتوگۆكىردن * يارى دروستكىردنى وشە - ھەلۈەشاندىنەوہى وشە * راستكىردنەوہى ھەلەى رستە - دەقى ويىنەدار * جىناوى (ئەوان-يان) - ريكخستى رستە * جواننوسى - رينوس - ئامۆژگارى (ژينگەى خاوين و تەندروسەت)	گەشتىك بۆ گوند

<p>* بايه خدان به پاكوخاوينى * پاراستنى پاكوخاوينى شوينه گشتيه كان * بايه خدان به تندروستى</p>	<p>* خویندنه وه - پراڤه كردن - ئەزبه ركردن</p>	<p>پاكوخاوينى ژينگه (شيعر)</p>
<p>* ناوى شاره كانى كوردستان * ههستكردن به جوانى ديمه نه كان * ناسينى زاره جياكانى زمانى كوردى</p>	<p>* خویندنه وه - هاوواتاكان - گفتوگۆكردن * ناوى وينه كان به كرمانجى سهروو - بۆشايى * مه ته ل - گه ياندنى واتاى گونجاو * جوانوسى - پينوس - ئامۆژگارى (پهوشتى چاك)</p>	<p>گه پيانه ك د ناڤ وه لاتيدا</p>
<p>* وه رزى پيگه يشتنى هه نار * سودى هه نار، له خواردنى ڤيتامين وه رده گرین * جۆره كانى هه نار * سرکه له چى وه رده گيريت</p>	<p>خویندنه وه - گفتوگۆكردن - نمايشكردن</p>	<p>هه نار (سيناريو)</p>
<p>(زمانى گيانداران)</p>		<p>يه كهى هه وته م</p>
<p>* سودى كاركردن * ئەنجامى ته مبه لى * چۆن گه نم ده كه ين به نان</p>	<p>* خویندنه وه - هاوواتاكان - گفتوگۆكردن * ناساندنى پاشگرى (هوه) - ناساندنى هاوه لئاو * هه لباژاردنى كارى دروست - دروستكردنى پرسته * جوانوسى - پينوس - ئامۆژگارى (كاركردن)</p>	<p>مريشكه سوره</p>
<p>* خوشه ويستى و هاو پييه تى ئاژهل * به خيوكردنى ئاژهل</p>	<p>خویندنه وه - پراڤه كردن - ئەزبه ركردن</p>	<p>به رخه كه م (شيعر)</p>
<p>* يارمه تيدان * بياركردنه وه له به خته وه رى و ژيانىكى خوشتر * هاو پييه تى كه سانى جياواز له خوى</p>	<p>* خویندنه وه - هاوواتاكان - گفتوگۆكردن * نوسينى پيت و گوگردنى دهنگ - هه لوه شانده وهى وشه * شويى حه وانده وهى هه ندئ گياندارن - يارى وشه - نيشانهى گونجاو - وه لامى پاست * جوانوسى - پينوس - ئاياده زانى - ئامۆژگارى (پيكه وه ژيان)</p>	<p>كيسه ل و كه رويشك</p>
		<p>فه ره نگوک</p>
		<p>ناوه روک</p>

یه که ی پینجه م

کۆمه لایه تی

یه که م: خیزانه که م

دووهم: باخچه (شيعر)

سييهه: جه ژني مندالان و ئاواته كانيان

من نام (رازه، براکه م ناوی (پهوا)یه. پهوا سالتیک له من بچوکتاره،
 یه کترمان زور خوشده ویت، زوربه ی کات پیکه وه یاری ده که ین.
 خیزانه که مان له: (دایکم، باوکم، باپیرم، داپیرم، من و پهوا) پیکه اتوون،
 پوژتیک یاریمان ده کرد، پهوا چاویله که ی داپیره ی شکاند! پیمان چاکنه کرایه وه!
 له بهر ئه وه من و پهوا پیمان باشبوو پرس به باوکمان بکه ین تا کو ده خیله که
 هه لپچرین، کاتیک باوکمان هاته وه ده خیله که مان برد بو لای هه تا به
 پاره که ی چاویله که یه ک بو داپیره بکرین.

باوک: بۆچی بېریاری هه لېچرینی ده خیله که تان داوه ؟
راز و پهوا: له کاتی یاریکردندا چاویلکه ی داپیره مان شکاندووه، ده مانه ویت
چاویلکه یه ک بۆ داپیره بکرینه وه.

دایابمان ئیمه یان له ئامیز گرتوو و به دلّیکی خوشه وه باوکم گوتی:
پاره کانتان بۆ کرینی یارییه کانتان هه لّبگرن، من چاویلکه یه کی نوی بۆ
داپیره تان ده کرمه وه، بۆ هه ر یه کیکتان دیارییه کی جوان ده هیتمه وه، به لّام
داوای لیبوردن له داپیره تان بکه ن، راز و پهوا بۆ لای داپیره چوون و داوای
لیبوردنیان لیکرد، ئه ویش له ئامیزگرتن.

دایکم بانگی کردین گوتی: که میک خیرا بکه ن، وهرنه سه ر میزی
نانخواردن، خواردنیکی زۆر خوشم بۆ ئاماده کردوون.
ئیمه ش هه موومان به دلّیکی خوشه وه ده ستمان کرد به نانخواردن،
سوپاسی دایابمان کرد.

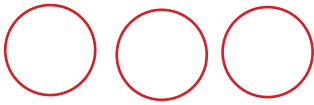
هاوواتاکان:

- دایباب: دایک و باوک
- چاویلکه: عهینهک
- دهخيله: سه ندوقى پاشه که وتکردنى پاره
- دایپیره: نه نک
- له ئامیزگرتن: له باوه شگرتن

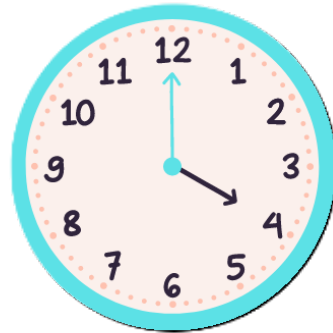
گفتوگۆ ده که یین:

- ۱- خیزانى مالى راز چەند که سن؟
- ۲- برای راز ناوی چیه؟
- ۳- راز و رهوا بوچی ویستیان دهخيله که یان هه لیبچرینن؟
- ۴- تو له ماله وه دهخيله ت هه یه؟
- ۵- هه بوونی دهخيله سودی چیه؟

ناوی ئەم وێنانه بە پیت دەنوسم، دەنگەکانیان گۆدەکهەم:

دەلێم، سەعات چەندە:

چالاكى ۵

بۆشايىپەكان بە وشەى گونجاو پىردەكەمەوہ:

(دەكەم، دەكەمەوہ، دەخۆم، دەخۆمەوہ)

- ۱- ھەمىشە خواردن لەسەرخۆ .....
- ۲- بەيانىيان شىر .....
- ۳- كارەكانم بەپىكوپىكى تەواو .....
- ۴- لە دەرگا دەدەم، ئىنجا دەرگاگە .....

چالاكى ۶

سەپىردەكەم، كام رىستە بۆ ئەم وپنەپە دروستە دەپنوسمەوہ:

من بەيانىيان زوو لە خەو ھەلدەستم.

من بەيانىيان زوو لە خەو ھەلناستم.

چالاكى ۷

بۆ (ئەو) دەلپىن:

ئەو خويىندى.

.....

.....ھينا.....

.....چاند.....

.....خوارد.....

.....گوت.....

ئېمە لەناو خېزانە كەمان زۆر يەكترمان خوشدەوئيت.

ئېمە لەناو خېزانە كەمان زۆر يەكترمان خوشدەوئيت.

چاويلكەيەكى نوئ بۆ داپيرەتان دەكېرم، بۆ ھەر يەككېتان
ديارييەكى جوان دەھيئەمەوہ.

ئامۆزگارى

يارمەتيدانى دايياب ئەركى ئېمەى مندالە.

باخچە

باخچەى مالمان پەر گوڭە
پەر لە ھەنگى شىرىنە
پەپولەش ھەر دىتە وئ
خۇ بولبولىشى لىيە
باخچەكەمان جوانە
سەرچاۋەى فېتىكى دلە
بۇ ھىنانى ھەنگوینە
ئارامە و تىيدا دەنوئ
ئاۋازى خۇشيان پىيە
جوانىەكەى بۇ ھەمووانە

شاعىر ناۋى (سەلام ەمرىكرىم)ە، لە سالى (۱۹۶۷)ز لە قەلادزى لە دايكبوۋە، چەند
چىرۆك و شىعرى مندالانى ھەيە.

چالاکى ۱

هاوواتاكان:

- پر : زور
سه رچاوه : ژيدهر
ئارام : هيمن ، له سه رخو
ده نوئ : ده خه وئيت

چالاکى ۲

گفتوگوده كه ين:

- ۱- باخچه كه مان چى تيدايه؟
۲- ههنگ چى ده هيٽيت؟
۳- پيوسته باخچه كه مان چون رابگرين؟
۴- سه وزايى سودي چيه؟

چالاکى ۳

نيو ديٽره كه ي تر ده نوسم:

پر له ههنگى شيرينه .....

ئاوازي خوښيان پيه .....

جه ژنی منداڵان و ئاواته كانیان

ئێمه‌ی منداڵ هه‌موو سالیك، له‌ یه‌كی مانگی حوزه‌یران له‌ سه‌رانسه‌ری جیهاندا ئاهه‌نگ ده‌گێڕین، چونکه‌ جه‌ژنی منداڵانه‌ و له‌م پۆژه‌دا، منداڵان به‌ سه‌ردانیکردنی شاری یاری و باخچه‌ی ئاژه‌لان پۆژه‌که‌یان به‌ دلخۆشی به‌ سه‌رده‌به‌ن. جوانترین دیاری بۆ ئێمه‌ له‌م پۆژه‌دا ئه‌وه‌یه‌؛ به‌جوانی

چاودیریمان بکهن، مافهکانمان دابین بکهن، گویمان لیبگرن،
رامان وهربگرن، له ههلسوکهوت و خویندن له گفتوگوکردن
ئازاد بین، پیویسته قوتابخانهی هاوچهرخ و نهخوشخانهی
پیشکەوتووومان هەبیّت، پیویسته هەموومان له ولاتی خویماندا
به تهبایی و خووشی بژین، ههروهها دهبیّت بو مندالانی خاوهن
پیداویستی تایبەت خویندن و ژیانیکی ئارام و سهربهرزانه
دابین بکریت.

هاوواتاكان:

ٺاههنگ: داوت، شايى
پاريٽراو: پيشيل نهڪراو
چاودپريمان بڪهن: ٺاگادارمان بن
دايين بڪهن: پهيدا بڪهن، فراهه م بڪهن
هاوچهرخ: نوي، سهردهميانه

گفتوگودهڪهين:

- ۱- كهى يادى جهڙنى مندا لاني جيهان دهڪريتهوه؟
- ۲- سڃ له مافى مندا ل بڙميڙه.
- ۳- جوانترين ديارى، كه پيوسته له م رڙهدها بو ٽيمهى مندا ل دايين بڪريٽ چيهه؟
- ۴- حڪومهت پيوسته چوڻ ڙيانئكى ٺارام و سهربهرزانه بو مروقى خاوهن پيداويستى تايهت دايين بڪات؟
- ۵- هه زدهكهيت له دوارڙهدها بيٽ به چي؟

چالاکی ۳

نیشانە ی (۷) یان (x) بۆ ئەم رێستانە دادەنێم:

۱. هەموو مندالێک مافی خویندنی هەیه.

۲. مندال کە نەخۆش بوو، مافی چارەسەرکردنی نییه.

۳. ناییت مندال، لە خواردن بێبەش بکریت.

۴. ناییت کاری گران، بە مندال بکریت.

۵. دەبیّت گوی لە مندال نەگیریت.

چالاکی ۴

لە دەقە کەدا وشە دەدۆزمهوه، پۆلێنیاندهکه م:

ب	ج	ئ	ن	م

چالاکى ۵

سەپىرى دەقەقە دەكەم، دەستەواژەكان تەواودەكەم:

جەژنى.....

كارى.....

نەخۆشخانەى.....

قوتابخانەى.....

ژيانىكى.....

چالاکى ۶

بۆشايپەكان بە وشەى گونجاو پەردەكەمەو:

(لەپپىش، لەلای، لەسەر، لەژىر، لەناو)

- ۱- براكەم ..... سىبەرى دارەكە دەيخویند.
- ۲- من ..... خواردن دەستم دەشۆم.
- ۳- من ..... ھاوړېكەم دادەنیشم.
- ۴- من ..... تەختەى دانىشتنم نانوسم.
- ۵- پېويستە ئیمە ..... خیزانەكەماندا تەبايین.

وشه‌کان ریځده‌خه‌م، رسته ده‌نوسم:

۱- (ده‌گیږین، ئاهه‌نگ، ئیمه، له، جه‌ژنی، مندا‌الاندا)

۲- (چاودیږی، پیویسته، بکریت، مندا‌ال)

۳- (قوتابخانه، ئیمه، نه‌خوشخانه‌مان، هه‌بیټ، و، پیویسته)

جواننوسی

ئیمه‌ی مندا‌ال مافمان پاریزراوه.

ئیمه‌ی مندا‌ال مافمان پاریزراوه.

ئیمه‌ی مندا‌ال مافمان پاریزراوه.

رینوس

هه‌موومان له ولاتی خو‌ماندا به‌ته‌بایی و خوشی بژین.

يەكەي شەشەم

سروش

يەكەم : گەشتىك بۆ گوند

دووم : پاكخوايىنى ژينگە (شيعر)

سپهه : گهريانهك دناف وهلاتيدا

چوارهم : ههنا (سيناريو)

پۆژی ههینی باوکی راز پریاریدا، خیزانه کهی بیاته گونده کهی
خویان، دوای ئەوهی گەیشته ناو گونده که و پشویاندا، راز به ناو
گونده که دا سوپایه وه، گەشتیکی به ناو کیلگه و روزه جوانه کانی
گونده که دا، سهیری سهوزاییه جوانه که یان ده کرد، سه رسامبوون

به ئاووهه‌وای سافی گونده‌که‌ی بینی، جوتیاره‌کان
لیره و له‌وێ زۆر به دلخۆشی، بیئه‌وه‌ی هه‌ست
به ماندو‌بوون بکه‌ن، له کێلگه و په‌ز و باخه‌کانیاندا
کارده‌که‌ن، ئه‌وان خاک و ئاوی خۆیان زۆر
خۆشده‌وێت، چونکه ژیانیکی ئاسوده بو‌خۆیان و
خیزانه‌کانیان دابین ده‌کات.

دواتر راز سه‌یری مه‌ر و ماله‌ته‌کانی کرد، که چۆن
خاوه‌نه‌کانیان سود له شیره‌که‌ی وه‌رده‌گرن و
ده‌یکه‌ن به ماست و په‌نیر و نقیشک، به‌م دیمه‌نانه
زۆر دلخۆش بوو، تا گه‌رانه‌وه ماله‌وه هه‌ر ده‌یگوت:
(به‌راستی ژیا‌نی گوند زۆر خۆشه‌!)

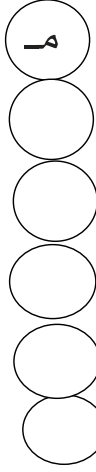
هاوواتاکان:

گونڊ:	ڊي، لادي، ٽاوايي
گهيشتن:	گههشتن، پهسين
سهيري ڪرد:	تهماشاي ڪرد،
ساف:	پاک، خاوين، بيگهرڊ
مهرومالات:	ٽاڙهڻ، پهز و بزن

گفتوگوده ڪهين:

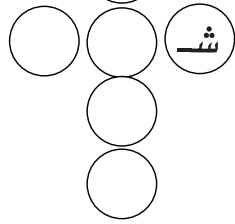
- ۱- باوڪي ڀاز ڀرياري چيدا؟
- ۲- چ پوڙيڪ چوون بو گونڊ؟
- ۳- ڀاز کاتيڪ بهناو گونده ڪهڊا ده سوڀاويه وه به چي سه رسام بوو؟
- ۴- ڀاز ڪيي ديت، به دلخوشي ڪاريان ده ڪرد؟
- ۵- ڀاز تا گه پراهيه وه ماله وه چي ده گوت؟

يارى وشه، پيته كان دنوسم:

ک

پ

وشه هه لده وشينمه وه، برگه و پيت دنوسم:

وشه	برگه	ژماره ي برگه كان	پيته كان
پيشوازى	پيش/وا/زى	۳	پ، ي، ش، و، ا، ز، ي
ئاسوده			
هه ينى			
ئاو			

هه له كان راسته كه مه وه، رسته دنوسمه وه:

(وشه ي راست)

.....

.....

.....

۱- شاره كان ئاووهه و ايان پاكه.

.....

۲- كر يكاره كان زهوى ده كيئن.

.....

۳- له گوند شير ده كه ن به نان و په نير .

.....

به هاو كارى ويئه كان ده خوئنه وه:

ئه مسال له بابته ي زانستدا، زانيارى باشمان دهرباره ي ئازه له

كيوييه كان وه رگرت، وهك: و و و و و كه له چيا و دارستانه كاندا ده زين، ههروه ها ئه و بالندانه ي

كوچى گه رميان و كوستان ده كه ن، وهك: له قله ق و په ره سيلكه، جگه

له باسى گيانداره مائييه كانى، وهك: و و مراوى و

كه له كيگه كان به خيو ده كرين. و و

ئه وهى له هه مووى سه رسوره يئنه رتر ئه و گياندارانه بوون، كه

تواناى گوړينى رهنگى پيست و په ره كانيان هه يه، وهك: و

قومقومو كه... هتد.

من بۆ (ئەوان) دەلیم:

ئەوان خویندیان
.....

.....چاند.....

.....گوت.....

.....هینا.....

.....خوارد.....

جواننوسی:

بەراستی ژيانى گوند زۆر خۆشه!

بەراستی ژيانى گوند زۆر خۆشه!

بەراستی ژيانى گوند زۆر خۆشه!

جوتياره كان ليره و لهوئ زور به دلخوشى، بيئوهوى ههست به
ماندوبوون بکهن، له کيئگه و رەز و باخهکانياندا کاردهکهن.

ئامۆژگارى

ژينگه‌ي پاک، تهنروستى بۆ ههمووان دابين دهکات.

پاکوخواوینی ژینگه

لای هه موومان گرنه
 هیمایه بو دلسۆزی
 چالاک و دست به کاریین
 دوور له خۆل و خاشاک بی
 لهش ساغ ده ژین هه موومان

پاکوخواوینی ژینگه
 کاریکه پر پرۆزی
 ده بیته هه موو به شداریین
 هه تا ژینگه مان پاک بی
 له ژینگه ی خاوین و جوان

شاعیر ناوی (عەلی حەمە رەشید) ه له سالی (۱۹۶۱ز) له شارۆچکە ی بهرزەنجە له دایکبووه، خاوهنی گهلیک به رهه می ئه ده بی مندالانه.

چالاکى و رَاهِيَّان

چالاکى ۱

هاوواتاکان:

ژينگه: دهوروبهر

هيما : نيشانه

ساغ : تهندروست

چالاک: چاپوک، چه له ننگ

چالاکى ۲

گفتوگۆده کهين:

- ۱- بۆچى گرنگه ژينگه مان پاکوخوايىن بيټ؟
- ۲- چۆن پاکوخوايىنى مالّه وه و شوينه گشتيه کان ده پاريزين؟
- ۳- بۆچى پاک راگرتنى شوينه گشتيه کان نيشانه ي دلسوزيه؟
- ۴- زيانى کارگه و پالادوگه کان چيه؟
- ۵- هه بوونى ژماره يه کى زورى ئوتۆمبيل زيانى چيه؟

چالاکى ۳

نيو ديره که ي تر دنوسم:

ده بيټ هه موو به شدار بين .....
دور له خۆل و خاشاک بي .....
.....

هه نار

له دوای باران تامم زۆر خۆش ده بیټ.

وهک میوه ده خورییم و ده گوشرییم و
خۆشاوم لیڤروسته ده کریټ.

له زۆربهی باخهکانی
کوردستاندا هه م.

به خواردنی من جهسته تان زۆر
سودمه ند ده بیټ چونکه من قیتامینم
تیدایه و ده توانم به رگری جهسته تان
دژی نه خو شیبه کان به هیژ بکه م.

چه ند تامی کم هه یه ترش و شیرین و
میخوش.

هه ناری کوردستانم له ناوچه ی
هه له بجه و هیران و سازان و
هه رمشتی ده پرویم.

له بیر نه که ن له شوینی خاوین دامبین و
به خاوینی بمخون.

گهريانهك دناق وهلاتيدا

خيژانا رهواي و پازي بپيارد ا بچنه باژيري دهوكي، بپيكنه بابي وان ناقين وان باژير و گوندان ئهويين دناقا دبورين، بو زاروكان دگوت.

ئهو خيژان ب ديتنا وان ههمي داروبار و زهقيين كهسك، گهلهك پي دلخوش بوون.

بهري بگههنه باژيري دهوكي، زاروكان گوت ئاخ! بيهنهكا چهند خوشه!

دايكي گوتي: ئهقه بيهنه سيث و ههرميكايه.

دهمي گههشته دهوكي، چوونه هاقينگهها سولاقي، ب ديتنا وان ديمهنيين جوانين وي هاقينگههي، ههست ب خوشي و شاديي كرن و لبن دارهكا مهزن پونيشتن.

پاواي گوت: ئهري ئهم دكارين گهريانهكي دناق هاقينگههييدا بكهين؟

دايكي گوت: بهلي هون دكارن، بهلي گهلهك دور نهچن، چونكي مه

دقيت ئهم ههمي ب سلامتتي بزقپينهقه.

هاوواتاکان:

- بريٽه : به پڙيوه
دناقدا : له ناودا
دبورين : تيده پهرين
بگه هنه : بگه نه
هاڦينگه ه: هاوينه هه وار
دكارين: ده توانين
دڦيٽ : ده مانه ويٽ
بزقرينه فه: بگه پڙينه وه

گفتوگۆده كهين:

- ۱- خيٽانا په وای و پازي کيڼه چوون؟
- ۲- بابي چ ب زاروکان دا نياسين؟
- ۳- بهري بگه هنه باژيري دهوکی زاروکان چ دگوت؟
- ۴- ټه و خيٽان ب چ دلخوش بوون؟
- ۵- ټه گه پڙين وي بيټنا خوش چ بوون؟
- ۶- ده مي گه هشتنه دهوکی کيڼه چوون؟

ناوى ميوهكان به زارى كرمانجىي سهروو دهنوسم:

بۆشاييهكان به وشه ي گونجاوى ناو دهقهكه پردهكه مه وه:

۱- زارۆكان..... ئاخ!..... چه ند خۆشه!

۲- ب ديتنا وان ..... جوانيىن وي ..... هه ست ب..... و شاديى..... و لبن داره كا..... رونيشتن.

۳- دايكى گوت: به لى ..... دكارن به لى گه له ك..... نه چن، چونكى مه ..... ئهم ..... ب سلامه تى.....

چالاکى ۵

مه ته ل هه لدينم، وه لامه كه به هه ردوو زار ده نوسم:

۱- به رزه وهك چنار، سهوزه وهك خه يار، مزره وهك هه نار .

..... ،.....

۲- ده پروا به پړيوه پپى نيه، هاوار دهكات زمانى نيه، فرميسك ده پړيژيت

چاوى نيه. .... ،.....

۳- ده يكرپيت ره شه، به كارى ده هيئت سوره،

ده پړيژيت بوره ..... ،.....

چالاکى ۶

وشه گونجاوه كان به يهك ده گه يه نم:

براى باوك

باپير

كچى مام (ئاموزا)

مهت

باوكى دايك يان باوك

مام

براى دايك

دوتمام

خوشكى باوك

پسمام

كوړ و كچى برا

خال

كوړى مام (ئاموزا)

براذا

چالاکی ۷

وشهکان له شوینی گونجاو دهنوسم:

(ئەم، ئەز، ئەو، هون، ئەو، تو)

* ..... ږونیشتم. * ..... ږونیشتم.

* ..... ږونیشتی. * ..... ږونیشتی.

* ..... ږونیشتن. * ..... ږونیشتن.

چالاکی ۸

جواننوسی

ئەم چووینە هافینگەها سولاقی.

ئەم چووینە هافینگەها سولاقی.

.....

.....

خیزانا

هاقینگهه

باژیپر

خیزانا پهوای

هاقینگهها سولاقی

باژیپر دهۆکی

* خیزانا پهوای و پازی بریار دا بچنه باژیپر دهۆکی.

ئامۆژگاری

له کاتی سهفهکردن دستکاری دهرگای ئۆتۆمبیل ناکهه، خۆم له پهنجهرهکان نابهمه دهرهوه.

ٲاو
سه رچاوهى
ژيانه

یه که ی حه وته م

زمانی گیانداران

یه که م : مریشکه سوره

دووه م : به رخه که م (شيعر)

سيه م : كيسه ل و که رويشک

مريشكه سوره

رۆژيكيان مريشكه سوره و جوجه له كانى له گه ل قازيک و مراويه ک
له ناو کيلگه يه کدا ده سورانه وه، له ناكاو مريشكه سوره ده نکه گه نميکي
دۆزيه وه، بيري کرده وه (بو بيخوم، با بيچينين باشته، بوئه وه ي
به ره ميکي زورمان ده ست بکه ويئت).

روويکرده قاز و مراوي و گوتي: کي ئه م ده نکه گه نمه ده چينيت؟
قاز گوتي: من ناتوانم.

مراوي گوتي: منيش ناتوانم.

مريشكه سوره گوتي: باشه خوم ده چينيم.

کاتيک که ده نکه گه نمه که سهوز بوو و پيگه يشت.

مريشكه سوره گوتي: کي ده يدرويته وه؟

قاز گوتي: من ناتوانم.

مراوی گوتی: منیش ناتوانم.

مریشکه سوره گوتی:

باشه، خۆم دروینه ی ده کهم.

گوتی: کئ ئیستا ئەم گه نمانه ده خوات؟

قاز گوتی: من ده یخۆم.

مراوی گوتی: منیش ده یخۆم.

مریشکه سوره گوتی: نه خیر، ئیوه ناییت

بیخۆن، من و جوجه له کانم ده یخۆین.

چونکه هاوکاریتان نه کردین.

هاوواتاکان:

مريشک: مامر
دۆزیه وه: دیته فه
ناتوانم: نه شيم
جوجه له: جيجک

گفتوگۆ ده کهين:

- ۱- مريشکه سوره که ده نکه گه نمه که ي دۆزیه وه بيري له چي کرده وه؟
- ۲- بۆچی قاز و مراوی حه زيان له ئيشکردن نه بوو؟
- ۳- بۆچی مريشکه سوره گه نمه که ي نه دا به قاز و مراوی؟
- ۴- مريشکه سوره گه نمه که به کي دا؟
- ۵- چۆن هه موومان کاره کانمان جييه جيبيکه يين؟

چالاکى ۳

وشەكان دەخوینمەو، ئەوھى بۆ خواردن دەشییت دەوریدە دەم:

پینوس	میرو	ساوار	ههنگوین
ساج	كراس	بادەم	زەیتون
گوند	ئارد	شەقام	قارچەك
كاهو	گەنمە كوتا	كاغەز	خەلۆز

چالاکى ۴

ئەم وشانە وەك نمونەى یەكەم دەنوسم:

گەنم	گەنمەكە
كۆلگە	.....
مريشك	.....
قاز	.....
ئارد	.....

چالاکى ۵

بیردەكە مەو، سیفەتی ئەم گیانلە بەرانی دەنوسم:

(خیرایە، بەو فایە، لەسەر خۆیە، مەلەوانە، پاشەكەوت دەكات، ئازایە)

چالاکى ۶

وئلامى راست دەوردە دەم:

- * مریشكە سورە گوتى من (دەیچینم، دەیبەم، نایهینم).
- * جوجەلەكان وردەنان (دەخۆین، دەخۆم، دەخۆن).
- * مراوى گوتى (ناتوانم، دەتوانم ، دەتوانین).
- * قاز گوتى من (دەیخۆین، دەیخۆم، دەیخۆی).

جواننوسى

من و جوجه له کانم گه نمه که ده خۆين.

من و جوجه له کانم گه نمه که ده خۆين.

من و جوجه له کانم گه نمه که ده خۆين.

رینوس

مریشک

قاز

دروستی ده که م

مریشک و جوجه له کانى

قاز و مراوى

دروستی ده که م و دهیخۆم

* پوژيکیان مریشکه سوره و جوجه له کانى له گه ل قازيک و مراویهک له ناو

کيلگه يه کدا ده سورانه وه.

ئامۆژگارى

دهستى ماندوو له سهر سكى تيهره.

ئەي بەرخۆلەكە
سپى و خرپىنى
دەستەمۆ و چەشى
دەنگى بارە خۆش
بۆ ھەر كۆيىك چووم
ئەتلەۋەپرىنم

نەرم و نۆلەكە
ۋەك كولى لۆكە
فېرە باۋەشى
جان و چاۋرەشى
تۆش ۋەرە لى دەووم
ھەر ۋەكو بېچووم

ناۋى شاعىر(عبدالله سلىمان)ە بە نازناۋى (گۆران) ناسراۋە، لە سالى (۱۹۰۴ز) لە ھەلەبجە لەدايىكۋو، لە سالى (۱۹۶۲ز) كۆچى دوايىكردوۋە، خاۋەنى چەند بەرھەمىكى ئەدەبىيە.

هاوواتاكان:

كولو: پارچه يه كى بچوكى لۆكه و به فر
چەشى: فيركراو
له دووم: له دوام
بيچو: به چكه
خرپن: قه له وى كورت
دهسته مۆ: رامكراو، كه وى

گفتوگۆ ده كه ين:

- ۱- تۆ چه ز له به خيوكردنى چ ئازهلئيك ده كه يت؟
- ۲- ده كريت ئازارى ئازهل بده ين؟
- ۳- بۆ ده بيت به زه يمان به ئازهلدا بيته وه؟
- ۴- ئازهللى كيوى و ئازهللى مالى جياوازيان چيه؟

نيو ديړه كه ي تر ده نوسم:

بۆ هەر كوييه ك چووم .....
هەر وه كو بيچووم .....

کيسه ل و که رویشک

که رویشک ل ليواری ده ریاچه یه که
ئاوی ده خوارده وه، له ناکا و پئی خزا و
که وته ناو ده ریاچه که وه. له م کاته دا
کيسه لی ژیر و دانا خوی فریدایه
ناو ئاوه که و به سهر و مل و قه پیلکه
ره قه که ی که رویشکی به رزکرده وه،
که رویشکه که خوی گرت به داریکی
بچکولانه وه، به هاوکاری کيسه ل توانی
خوی رزگار بکات. کاتیک هه ردووکیان
له ئاوه که دا هاتنه دهره وه، که رویشک
زور سوپاسی کيسه لی کردو پیگوت:
کيسه لی نازیز چونه نه ترسای و خوت
فریدایه ناو ئاوه که وه؟ ئه ی نه ترسای

بتگرم؟ خو ئەگەر تۆشم گرتبا هەردوو کمان دەخنکاین! کیسەڵ گوتی:
من مەلەوان زانیکی زۆر باشم، دەتوانم بۆ ماوویەکی زۆر لەژێر
ئاودا بمیئەوه، جگە لەووش قەپڵکیکی پەقم هەیه ناتوانی بە ئاسانی
من بگریت. کەرویشک گوتی: باشە ئەی چۆن بۆ ماوویەکی زۆر
دەچیتە ژێر ئاوهوه؟ کیسەڵ گوتی: من گیانداریکی وشکانی و ئاویم
دەتوانم لەناو ئاو و وشکانیدا بژی، بریکی زۆر ئۆکسجین هەلەمژم
و ماوویەکی زۆر هاوکارم دەییت لەناو ئاودا. کەرویشک گوتی من
دەپۆم هاوپی کاتەکە ی درەنگە، زۆر سوپاستەدەکەم کە زانیاریت پێدام
لەسەر خۆت و هاوکاریت کردم هەرگیز ئەم چاکەیهت لە بیرناکەم.
کیسەڵ گوتی: هاوکاری کردن ئەرکی هەموومانە، ئاگاداری خۆت بە هاوپی
ئازیزم.

هاوواتاکان:

قه پيلک: سه دهف

هاوکاری: يارمه تي

ژير: زيرک

ئاسان: سانا

گفتوگۆده کهين:

۱- که رويشکه که له ليواری دهرياچه که چیده کرد؟

۲- کیسه له که بو خوی فریدایه ناو ئاوه که؟

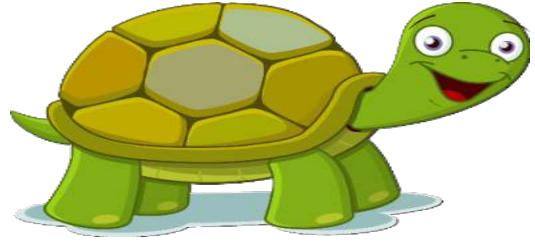
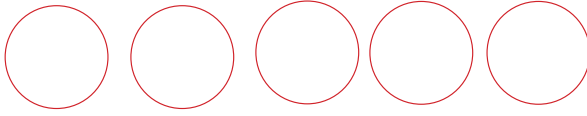
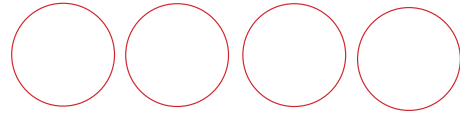
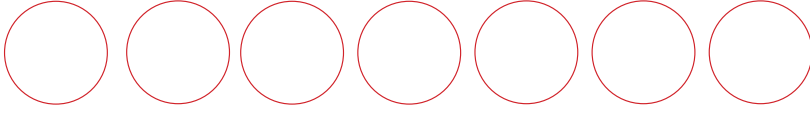
۳- کاتيک که رويشکه که له ئاوه که هاته دهره وه پرسيازی چی له کیسه له که کرد؟

۴- کیسه ل گیانداریکی ئاوییه یان وشکاییه؟

۵- له کۆتاییدا کیسه له که چی به که رويشکه که گوت؟

چالاکى ۳

ناوى گيانله بهره كان به پيت دنوسم، دنگه كانيان گوده كه م.

چالاکى ۴

وشه كان هه لده وشينمه وه:

پيت	برگه	وشه
ب، ا، ن، د، ه	با/لن/ده	بالنده
		كه رويشك
		كيسه ل
		سموره

وشه گونجاوه كان ده گه يه نم:

هپلانه	ههنگ
لانه	كوتر
كوليت	كه رويشك
شانه	ئه سپ
كون	مريشك
تهويله	گورگ

يارى وشه، به ئاراسته يه كى ته واو ده ورده دم.

ق	ؤ	با		م
ا				ا
ز	ا	با		س
	پ	پا	و	ى

نیشانەى گونجاو بۆ ئەم رستانە بەکار دەهئيم:

(?) يان (.) يان (!) يان (:) يان (،)

۱- كەرويشكە كە پيىگوت: كىسەلى ئازيز چۆنە نەترساي و خۆت فرىدايه ناو ئاوه كەوه

۲- كەرويشكىك لە ليوارى دەريا چەيەك ئاوى دەخواردەوه

۳- خۆ ئەگەر تۆشم گرتبا هەردوو كمان دەخناين

۴- ئاگادارى خۆت بە هاوړى ئازيزم

وهلامى راست لە بۆشايى گونجاودا دەنوسم:

* من چالاك..... (ن، يت، م) * ئيمه چالاك..... (ين، ت، م)

* تۆ چالاك..... (ه، يت، م) * ئيوه چالاك..... (ه، يت، ن)

* ئەو چالاك..... (ن، ه، ين) * ئەوان چالاك..... (م، ن، يت)

كيسه ل گوتى: هاوكارى كردن ئهركى هه موومانه.

~~كيسه ل گوتى: هاوكارى كردن ئهركى هه موومانه.~~

~~كيسه ل گوتى: هاوكارى كردن ئهركى هه موومانه.~~

بريكي زور ئوكسجين هه لده مژم و ماوه يه كى زور هاوكارم

دهييت له ناو ئاودا.

ئايا دەزانيت

شەمشەمە كۆپرە: ئەو گياندارە شيردەرەيە، كە بە جوتىك بالى پەردەيى دەفرىت، شىۋەي لە مشك دەچىت، لە شوپنە تاريكەكان و ئەشكەوتەكان دەژىت.

بلىنگۆ: بەھۆى بلىنگۆ دەنگمان بلىندتر دەكەين، تا دەنگمان بگاتە كەسانى تر؛ وەك لە كاتى ئاھەنگگىرانى جەژنى نەورۆز و بوك گواستەنەوەدا.

ئامۆژگارى

پىكەوہ ژيان پيشكەوتنە.

فهرهه نگوک

مريشک(ن): مريشک(س) : کهرگه(گ) : مامر(خ)

له گه ل(ن): دگه ل(س) : چهنی(گ) : وهر(خ)

جوجه له(ن): چوجه لک(س) : جوجه لی(گ) : جوجک(خ)

هاورپی(ن): هه قال(س) : ره فیک، شه ریک(گ) : هاوال، دؤست(خ)

قاز(ن): قاز(س) : قازی(گ) : قاز(خ)

کینگه(ن): زه فی(س) : مه زا(گ) : کال(خ)

سورانه وه(ن): زفرین(س) : نه وه سوریا یۆ(گ) : پليانه وه، گله وخواردن(خ)

دؤزییه وه(ن): دیتن(س) : ئیستشؤ، دیشو(گ) : دییه وه(خ)

چاندن(ن): چاندن(س) : شانای(گ) : چه قانن(خ)

به رهه م(ن): بهر(س) : به رهه م(گ) : بهر(خ)

دهستکه وتن(ن): بدهست که فتن(س) : دهس کۆته ی(گ) : دهسکه فتن(خ)

گوتن(ن): گۆتن(س) : واته ی(گ) : وتن(خ)

سه وزبوون(ن): شینبوون(س) : سه وزبی یه ی(گ) : سه ونزبین(خ)

پیگه یشتن(ن): پیگه هشتن(س) : سه وزبی یه ی - یاوا ی و نه(گ) : په سین(خ)

ئاش(ن): ئاش(س) : ئاسیاو، ئاساو(گ) : ئاسیاو(خ)

هینانه وه(ن): ئینسان(س) : نه وه ئارده ی، ئارده یۆ(گ) : نه وه اردن(خ)

خواردن(ن): خوارن(س) : وارده ی(گ) : خواردن(خ)

سه رانسهر(ن): سه رانسهر(س) : سه رانسهر(گ) : سه رتاپا(خ)

جه ژن(ن): عه پید(ژ): جه ژنه(گ): جه شن(خ)

مندال(ن): زارۆک(س): زارۆله(گ) : منال(خ)

ناهه نگ گپران(ن): شه یانه(س): ناهه نگ گیلنای(گ): شایی(خ)

ماف(ن): ماف(س) : ماف(گ) : ماف(خ)

پاريزراو(ن): پاراستى(س) : پاريزيا(گ) : مقهيه ت كريبى(خ)
برسيه تي(ن): برسانى(س) : ناوراىى(گ) : ورسكى، ورسيارى(خ)
چاوديرى(ن): چاڏيرى(س) : چهمدارى(گ) : نوپسين(خ)
دايين بكن(ن): دهمان كرن(س) : داين كهرا(گ) : دانه ن(خ)
گوڀگرتن(ن): گوهدارى كرن(س) : گوڀ گيرته ي(گ) : گوڀ ته كانن(خ)
هاوچه رخ(ن): هه ڦ چه رخ(س) : هام چه رخ(گ) : هاوده ور(خ)
پيشكه وتوو(ن): پيشكه فتي(س) : وهلى كوٽه ي(گ) : پيشكه فتن(خ)

(ن): کرمانجی ناوه راست (سۆرانى، موکریان، ئه رده لان، سلیمانى، گه رمیان)

(س): کرمانجی سه روو (بايه زید، هه کارى، بوټان، ناشیتی، بادینی)

(گ): گۆران (ههورامى، زه ننگه نه، کاکه یی، باجه لانى)، (زازایی)

(خ): کرمانجی خواروو (فه یلی، کرمانشانى، به ختیارى، له کى، که له وړى)

ناوہ پڑوک

لاپہرہ

بابہت

- سروشٹ ۴
- پیشہ کی ۵
- نہ خشہ کی کتیب ۷-۶
- یہ کہی پینجہ م (کۆمہ لایہ تی) ۹-۸
- خیزانہ کہ م ۱۵-۱۰
- شیر (باخچہ) ۱۷-۱۶
- جہ ژنی مندالآن و ئاواتہ کانیان ۲۳-۱۸
- یہ کہی شہ شہ م (سروشت) ۲۵-۲۴
- گہ شتیک بۆ گوند ۳۲-۲۶
- شیر (پاکو خاوینی ژینگہ) ۳۴-۳۳
- ہہ نار (سیناریۆ) ۳۷-۳۵
- گہ پریانہ ک دناف و ہلاتیدا ۴۴-۳۸
- ئاو سہرچاوی ژیانہ ۴۵
- یہ کہی حہوتہ م (زمانی گیانداران) ۴۷-۴۶
- میشک سورہ ۵۳-۴۸
- شیر (بہر خہ کہ م) ۵۵-۵۴
- کیسہ ل و کہ رویشک ۶۳-۵۶
- فہرہ نگۆک ۶۵-۶۴
- ناوہ پڑوک ۶۶

Handwriting practice lines consisting of 20 horizontal dotted lines.

Handwriting practice lines consisting of 20 horizontal dotted lines.